

2026

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОД ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Ольга Володимирівна ГОРБАЧОВА

**молодший науковий співробітник відділу
наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти, здобувач вищої освіти
другого магістерського рівня**

Горбачова Ольга Володимирівна

2026

Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського
(відділ наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти), НАПН України;

ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України
(053 Психологія, ОС «Магістр»);

E-mail: olyabondd@gmail.com

+38 068 921 45 24

Номінація:

МОВА ЯК КУЛЬТУРНИЙ І БЕЗПЕКОВИЙ ГЕН НАЦІЇ

Наукові керівники:

ГУМЕННА Лідія Сергіївна – науковий співробітник відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського, НАПН України, відмінник освіти України (консультант по роботі з молодими вченими відділу);

СУПРУН В'ячеслав Васильович – директор Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидат економічних наук, доцент, магістр державного управління, заслужений працівник освіти України, лауреат державної премії України в галузі освіти, відмінник освіти України

НАЦІОНАЛЬНИЙ КОД ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

*«Вишитий попелом згарищ і кров'ю мій
оберіг – генетичний мій код, що вишиває
віками з любов'ю мій нездоланий,
сміливий народ...» (Олександр Сушко)*

У сучасному науковому дискурсі проблема осмислення національного коду людини набуває особливої ваги, оскільки саме через нього розкривається внутрішня сутність особистості як представника українського народу. Йдеться про багатовимірне явище, яке поєднує історичну пам'ять, культурні практики, морально-етичні орієнтири та світоглядні установки. У цьому контексті національний код постає як визначальна основа ідентичності, що стоїть понад гендерними чи соціальними характеристиками людини.

Вагомим складником національного коду виступає рідна мова, яка не лише забезпечує комунікацію, а й формує духовний простір особистості. У науковому

осмисленні її можна розглядати як одну з найтонших форм існування людського духу, водночас – як глибокий прояв національної культури. Саме через мову людина не просто називає явища світу, а переживає їх, інтерпретує та наділяє смислом.

Вона створює особливий духовний всесвіт відчуття, якому відкривається реальність і формується ставлення до неї. Рідна мова функціонує як своєрідна духовна пам'ять, у якій зосереджено досвід попередніх поколінь. Через мовні структури, образи, символи відбувається неперервна присутність предків у сучасному житті. У цьому сенсі вона виступає кодом культурної пам'яті, який людина носить у собі, незалежно від зовнішніх при цьому обставин. Мова не зводиться лише до засобу спілкування – вона є живою традицією, що передається через виховання, освіту, спільні переживання та культурні практики.

У сучасному науковому осмисленні національний код людини постає як інтегрована система духовних, культурних та історичних смислів, що визначають внутрішню структуру особистості як носія української ідентичності. Його зміст не зводиться до окремих характеристик – він формується на перетині мови, історичної пам'яті, культурних традицій і ціннісних орієнтацій, які забезпечують тяглість розвитку нації.

Особливе місце у цій системі займає рідна мова як простір духовного самовираження. Вона функціонує як форма існування ній людського духу та водночас як вияв національної культури, у якому відображається спосіб мислення, переживання та інтерпретації світу. Через мовні структури відбувається включення людини у духовний досвід поколінь, що створює ефект «присутності минулого» у сучасності. Мова виступає не лише інструментом комунікації, а й носієм культурної пам'яті, який передається через освіту, виховання та соціальну взаємодію.

У цьому історична пам'ять постає як фундаментальний компонент національного коду. Вона акумулює досвід минулого, перетворюючи його на систему орієнтирів, що визначають світогляд і поведінку людини. Йдеться не лише про знання історичних фактів, а про глибинне засвоєння смислів, які

формують уявлення про свободу, гідність і відповідальність українці. Показовими є приклади, що закріпилися колективній свідомості українців.

Козацька традиція уособлює ідею волі, самоорганізації та готовності до захисту спільноти. Пам'ять про свободу та соціальну відповідальність. У політичному вимірі вагоме значення має постать Михайло Грушевський, який заклав наукові основи української історіографії та сприяв формуванню національної ідеї.

У сучасному контексті символами національного спротиву та єдності виступають постаті, пов'язані з подіями новітньої історії — учасники Революції Гідності, військовослужбовці, волонтери. Їхній досвід інтегрується у колективну пам'ять і стає частиною національного коду, формуючи нові моделі героїзму та громадянської відповідальності.

Об'єднавча роль національного коду проявляється у здатності інтегрувати різні соціальні групи в єдину спільноту. Незалежно від регіону, професії чи віку, людина, яка поділяє спільну мову, історичну пам'ять і культурні цінності, відчуває свою причетність до нації. Це особливо помітно у кризових ситуаціях, коли національний код активізується як механізм самоорганізації суспільства.

Рушійна сила національного коду виявляється у його здатності мотивувати до дії. Він не лише зберігає минуле, а й спрямовує розвиток майбутнього. Саме на основі національного коду формуються громадянська позиція, готовність до захисту держави, прагнення до розвитку освіти, науки та культури. У цьому контексті він виступає внутрішнім ресурсом, що забезпечує життєздатність нації.

У сучасних умовах воєнного стану в Україні історична пам'ять і національний код набувають особливої значущості. Вони стають не лише засобами ідентифікації, а й інструментами консолідації та мобілізації суспільства. Саме через звернення до історичного досвіду, до постатей, подій і символів відбувається зміцнення національної свідомості та формування стійкості перед зовнішніми загрозами.

Таким чином, історична пам'ять як код нації реалізується через конкретні події, образи та постаті, що формують цілісне уявлення про минуле і

визначають напрями розвитку майбутнього, виконуючи одночасно інтегративну та мотиваційну функції в структурі національного коду людини.

Голодомор формує моральний вимір історичного досвіду, що застерігає від втрати державності та культурної самобутності. Події Революції Гідності й сучасної боротьби за незалежність трансформують національний код, наповнюючи його новими смислами, пов'язаними з громадянською активністю, солідарністю та незламністю. Це як історичні віхи-коди нашої держави, сходження до всій духовності.

Важливу роль у структурі історичної пам'яті відіграють визначні постаті, які концентрують у собі ціннісні орієнтири нації. У духовному вимірі це Тарас Григорович Шевченко, який через художнє слово, утвердив ідею гідності й свободи, тар Іван Якович Франко, який розкрив потенціал людини як активного суб'єкта суспільного розвитку. У науковому та державотворчому контексті значущою є постать Михайло Грушевський, який сформував цілісне бачення історії України як основи національної самосвідомості.

Сучасні герої – військовослужбовці, волонтери, громадські діячі – також стають складовою цього коду, оскільки їхній досвід інтегрується у колективну пам'ять і формує нові моделі поведінки, засновані на відповідальності та самопожертві.

Національний код виконує виразну об'єднавчу функцію, оскільки через спільні символи, мову та історичний , досвід формується відчуття належності до єдиної спільноти. У цьому сенсі він долає соціальні, регіональні та інші відмінності, забезпечуючи внутрішню цілісність суспільства. Особливо помітною ця властивість стає у кризових ситуаціях, коли активізується колективна солідарність.

Водночас національний код виступає рушійною силою розвитку, оскільки він не лише зберігає традицію, а й стимулює активну діяльність. Саме на його основі формується мотивація до захисту держави, до розвитку освіти, науки та культури. Він спрямовує людину на усвідомлення власної відповідальності за майбутнє суспільства.

В умовах воєнного стану в Україні значення національного коду істотно посилюється. Він стає внутрішнім ресурсом стійкості, що забезпечує здатність до спротиву та консолідації. Через мову, історичну пам'ять і культурні символи відбувається утворення ідентичності, яка визначає не лише належність до нації, а й готовність її захищати.

Таким чином, національний код людини постає як багатовимірна система, що об'єднує історичний досвід мовно-культурний простір і ціннісні орієнтири, формуючи внутрішній стрижень особистості та забезпечуючи єдність і розвиток

27.03.2026 р., м. Київ, Україна